Наукові перспективи
Видавнича група

ВІСНИК науки та освіти

ISSN 2786-6165 (ONLINE)

серії: філологія, культура і мистецтво, педагогіка, історія та археологія, соціологія

Bulletin of science and education

№ 6(24) 2024

ISSN 2786-6165 Online

УДК 001.32:1 /3](477)(02)

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-6(24)

«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»: журнал. 2024. № 6(24) 2024. С. 1259

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 29.12.2023, № 12/5-24)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022 № 894 журналу присвоєні категорії "Б" із історії та археології (спеціальність - 032 Історія та археологія) та педагогіки (спеціальність - 011 Освітні, педагогічні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.12.2022 № 1166 журналу присвоєна категорія Б з філології (спеціальність - 035 філологія).

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, громадської наукової організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання» та громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів філології, соціології, науки про освіту, історії, археології, а, також, культурології та мистецвознавства з метою їх впровадження у сучасний науково-освітній простір.
Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а, також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходить застосування тематика наукового журналу.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Головний редактор: Гурко Олена Василівна - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна).

Редакційна колегія:

- Александрова (Верба) Оксана Олександрівна – доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Харківського національного університету імені І. П. Котляревського, (Харків, Україна)
- Афонін Едуард Андрійович - доктор соціологічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, (Київ, Україна)
- Булатов Валерій Анатолійович - старший викладач кафедри дизайну Українського гуманітарного інституту, член спілки дизайнерів України
- Вакулик Ірина Іванівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
- Волошенко Марина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Державного університету "Одеська Політехніка" (Одеса, Україна)
- Вуколова Катерина Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету (Біла Церква, Україна), доцент Дніпровського відділення центру наукових досліджень та викладання іноземних мов Національної академії наук України, Дніпро, Україна (Дніпро, Україна)
- Головня Алла Василівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Гончарук Віталій Володимирович – к.пед.н., старший викладач кафедри хімії та екології «Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини», (м. Умань, Україна)
- Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)
- Колмикова Олена Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту Національного університету "Одеська морська академія" (Одеса, Україна)
- Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)
- Кошетар Уляна Петрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Куриш Наталія Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-навчальної роботи, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Чернівці, Україна)
- Линтвар Ольга Миколаївна - кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Литвинська Світлана Віталіївна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету, (Київ, Україна)

ВІСНИК науки та освіти
серії: філологія, культура і мистецтво, педагогіка, історія та археологія, соціологія
ISSN 2786-6165 (ONLINE) №6(24)2024
Bulletin of Science and Education

ЗМІСТ

СЕРІЯ «ФІЛОЛОГІЯ»

Maslova S.Ya. 15
THE COGNITIVE ASPECT OF THE CONCEPT OF MASCULINITY IN LITERARY TEXT

Slabouz V.V., Kutepova T.Sh. 26
THE TERMS "LANGUAGE BEARER" AND "NATIVE SPEAKER": DIFFERENCES AND ILLUSORY CONFORMITY (COMPARATIVE DEFINITIONAL ANALYSIS OF TERMS)

Tkachenko N.D. 38
PROVOCATIVE FALSE SLOGANS AND REALITY

Базиляк Н.О., Боклах Д.Ю., Дуб О.Б. 52
МОВНІ ЗАСОБИ У ЛІТЕРАТУРІ: ПЕРЕДАЧА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЧЕРЕЗ МОВНІ ПРИЙОМИ В АНГЛІЙСЬКИХ РОМАНАХ XX СТОЛІТТЯ

Баранік К.П. 65
ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КИТАЙСЬКИХ ЧЕН ЮЙ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Біловус Л.І., Васильків О.В. 76
ВПЛИВ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПРОФЕСІЙНУ КОМУНІКАЦІЮ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Гончарова Ю.С. 92
МЕТАМОРФОЗИ АВТОБІОГРАФІЧНОГО НАРАТИВУ: РОМАН-ПАСТИШ, РОМАН-ПОРТРЕТ, Я.-РОМАН

Грицевич Ю.В. 104
ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА ЗАХІДНОПОЛІСЬКИХ ГОВІРОК (НА МАТЕРІАЛІ ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТІВ)

Гусейнова О.М., Шевченко Л.О. 118
ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ІСПАНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ В ІСПАНСЬКИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Дідок С.В., Пістунова Т.В. 131
ЖАНР МЮЗИКЛУ НА СЦЕНІ НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕАТРУ ОПЕРЕТИ УКРАЇНИ: ЗРОСТАННЯ ТА ІННОВАЦІЇ, ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Заверющенко М.П., Лухіна М.Ю., Писарська Н.В. 144
ФРАЗЕОЛОГІЯ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ: КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Рабецька Н.Л., Московчук Н.М. 293
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ

Ришкова А.В. 303
ПРЕДИКАТНІ МОТИВАТОРИ В ОНОМАСІОЛОГІЧНІЙ СТРУКТУРІ НІМЕЦЬКИХ КОМПОЗИТНИХ НАЙМЕНУВАНЬ ОСІБ

Савченко О.О. 313
ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛІЙСЬКИХ ПРИКАЗОК ТА ПРИСЛІВ'ЇВ

Сивачук Н.П. 324
УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК МАРКЕР СТАНОВЛЕННЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ШКОЛЯРІВ У «ЧИТАНЦІ» Т. ХУТОРНОГО

Скрипник Н.С., Шамрай О.В. 342
ПРО ДЕЯКІ ЗАСОБИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ПРИ НАВЧАННІ ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ (НА ПРИКЛАДІ НІМЕЦЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ)

Ступницька Г.І., Галів У.Б. 352
ЖАНРОВІ ІННОВАЦІЇ ДРАМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Тичініна А.Р., Віщак Ю.С. 366
СИНЕРГІЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ТА ВІЗУАЛЬНОГО НАРАТИВІВ: ІЛЮСТРАЦІЇ Г. НАРБУТА ДО КАЗКИ Г. К. АНДЕРСЕНА «СОЛОВЕЙ»

Шевчук О.Г. 379
ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКОВОГО СКЛАДУ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ ЗА ДОПОМОГОЮ СЛЕНГОВОЇ ЛЕКСИКИ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР

Шокуров О.В., Немерцова О.Є., Дяченко О.В. 389
ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПІДСТИЛЬ ЯК РІЗНОВИД ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ: КЛЮЧОВІ ОЗНАКИ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА

Юзва С., Скрипник А.В. 400
ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНОМУ ФРАНЦУЗЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

СЕРІЯ «ПЕДАГОГІКА»

Liu Han 417
PECULIARITIES OF FORMATION OF THE FUTURE PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS SPECIALISTS' COMMUNICATIVE READINESS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

УДК 82.0:75.056

https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-6(24)-366-378

Тичініна Альона Романівна кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури філологічного факультету, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, 58002, тел.: (099) 225-52-01, https://orcid.org/0000-0001-7798-0930

Віщак Юліанна Сергіївна магістерка спеціальності 061 «Журналістика» (ОП «Видавнича справа та медіаредагування»), фахівчиня І категорії видавництва, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, 58002, тел.: (099) 319-45-26, https://orcid.org/0009-0009-9227-9750

СИНЕРГІЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ТА ВІЗУАЛЬНОГО НАРАТИВІВ: ІЛЮСТРАЦІЇ Г. НАРБУТА ДО КАЗКИ Г. К. АНДЕРСЕНА «СОЛОВЕЙ»

Анотація. Досліджено специфіку ілюстрації як вдалий спосіб увиразнити імпліковані в літературний текст сенси. За допомогою кольорової гами, стилістичних та композиційних прийомів ілюстрації візуалізують авторські ідеї, створюють акцентні рецептивні рамки, крізь призму яких сприймається літературний текст. На прикладі жанру літературної казки, що синтезує фактуальне, фікційне і фантастичне, як візуальні складові паратексту розглянуто ілюстрації, колонтитули, буквиці, фотографії, екслібриси. Ілюстрація інтерпретується як креативний спосіб відображення змісту літературного твору й водночас як осібний твір. Аналізується творчість Георгія Нарбута – українського графіка, літератора, видавця, художника, ілюстратора, шрифтознавця, дизайнера, який, зокрема, створив обкладинку, ілюстрації, зображення буквиці та заголовка до казки Г. К. Андерсена «Соловей». Відзначено, що всі художні елементи виконані у характерному для Нарбута стилі – силуетні портрети, які, переважно, є основними (центральними) композиційними образами в ілюстрації. Сюжет обкладинки не акцентує конкретного епізоду казки, він оприявнює збірний образ. Наративною фокусною точкою цієї силуетної ілюстрації постає клітка із солов'єм, образ якого містить низку підтекстів. Це єдиний кольоровий образ, який поєднує в собі узагальнені характеристики традиційного в Китаї

зовнішнього вигляду, репрезентуючи імагологію етнообразу. На повносторінкових ілюстраціях візуалізовано конкретні епізоди казки та її персоносфери з дотриманням східної колористичної символіки. Ілюстратор конвертує алегорії та метафорику літературного тексту у візуальний металогічний код, при цьому послуговуючись стилістичними прийомами літоти та гіперболи як способами активної взаємодії читача з казкою. Деякі паратекстові елементи Нарбута достеменно візуалізують текст, але окремі ілюстрації не наратують події чи дії персонажів, а постають силуетним візуальним тлом східної культури. Зауважено, що Г. Нарбут не подає сприймачеві «готову» візуалізацію, а активізує його співтворчу реакцію, вибудовуючи діалог із текстом. Висновується, що візуальні інтерпретації Г. Нарбута казки Г. К. Андерсена «Соловей» засвідчують синергію літературного та живописного наративів, що полягає не лише у послідовному відтворенні фабули через ілюстрацію, не лише у креативному зображенні персонажів чи у вдалій міжмистецькій «конвертації» металогічних образів. Найважливіше те, що голос автора та оптичний фокус ілюстратора постають у суголоссі, не створюють «конфлікт інтерпретацій», а навпаки, активізують співтворчість реципієнта у процесі декодування ним герменевтики авторського задуму.

Ключові слова: Георгій Нарбут, жанр, казка, наратив, графіка, ілюстрація, образ, рецепція, зарубіжна література.

Tychinina Alyona Romanivna Candidate of Philological Sciences (PhD), Associate Professor of the Department of Foreign Literature and Theory of Literature of the Faculty of Philology, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 2 Kotsiubynskoho St., Chernivtsi, 58002, tel.: (099) 225-52-01, https://orcid.org/0000-0001-7798-0930

Vishchak Yulianna Serhiivna Master' degree in journalism (Publishing business and media editing), expert of the 1st category of publishing, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 2 Kotsiubynskoho St., Chernivtsi, 58002, tel.: (099)319-45-26, https://orcid.org/0009-0009-9227-9750

SYNERGY OF LITERARY AND VISUAL NARRATIVES: ILLUSTRATIONS BY H. NARBUT TO H. C. ANDERSEN'S FAIRY TALE «THE NIGHTINGALE»

Abstract. The specifics of illustration as a successful way of emphasizing the implicated meanings in a literary text are investigated. By using the color scheme, stylistic, and compositional techniques, illustrations

visualize the author's ideas and create accentuated receptive frameworks through which the literary text is perceived. On the example of the literary fairy tales genre which synthesizes factual, fictional and fantastic as visual components of the paratext, illustrations, initials, header and footers, ex libris (bookplates) are studied. The illustration is interpreted as a creative way of reflecting the content of a literary work and at the same time as a personal work. The work under analysis is Heorhii Narbut's cover, illustrations, images of the initials and the title for the fairy tale «The Nightingale» by H. C. Andersen. Heorhii Narbut is a Ukrainian graphic artist, writer, publisher, artist, illustrator, fontologist and designer. It is noted that all the artistic elements are made in Narbut's characteristic style – silhouette portraits, which are mainly the main (central) compositional images in the illustration. The cover plot does not emphasize a specific episode of the fairy tale, but rather reveals a collective image. The narrative focal point of this silhouette illustration is a cage with a nightingale, whose image contains a number of subtexts. It is the only color image that combines the generalized characteristics of the traditional Chinese appearance, representing the imagology of the ethnic image. The full-page illustrations depict specific episodes of the fairy tale and its persona in oriental colorful symbolism. The illustrator converts the allegories and metaphors of the literary text into a visual meta-code, using the stylistic devices of litotes and hyperbole as ways for the reader to actively interact with the fairy tale. Some of Narbut's paratextual elements accurately visualize the text, but some illustrations do not narrate the events or actions of the characters but rather appear as a silhouetted visual background of oriental culture. It is noted that H. Narbut does not present the perceiver with a «ready-made» visualization but activates his co-creative reaction by building a dialogue with the text. It is concluded that H. Narbut's visual interpretations of H. C. Andersen's fairy tale «The Nightingale» show the synergy of literary and pictorial narratives, which consists not only in the consistent reproduction of the plot through illustration or the creative portrayal of characters or the successful inter-artistic «conversion» of metaphorical images. The most important thing is that the author's voice and the illustrator's optical focus appear in consonance, do not create a «conflict of interpretations», but rather activate the recipient's co-creation in the process of decoding the hermeneutics of the author's intention.

Keywords: Heorhii Narbut, genre, fairy tale, narrative, graphics, illustration, image, reception, foreign literature.

Постановка проблеми. Ілюстрування літературних творів, зокрема казок, є вдалим способом увиразнити сенси та ідеї, імпліковані в текст.

Художники осмислюють описи пейзажів та явищ, персонажів та їх емоцій, щоб за допомогою кольорової гами, стилістичних та композиційних прийомів візуалізувати думку автора, створюючи акцентні рецептивні рамки, крізь призму яких сприймається текст. Очевидно, що кожна окрема ілюстрація, поза своєю оригінальністю та функціональністю, містить також «характер» художника, що її створив. Це може відображатись в унікальних стилістичних особливостях та художніх ефектах.

Георгій Нарбут (1886-1920 рр.) володів унікальним стилем творення зображень, який застосовував у всіх видах робіт: від книжкових ілюстрацій та обкладинок журналів до дизайнів грошових купюр. Серед основних ознак виокремлюють: мотиви, що ґрунтуються на пейзажних, архітектурних, портретних зразках, які вивчав Г. Нарбут; бароковий стиль, натхнений старовинними іконами, традиціями, що його графік перейняв для роботи над своїми графічними роботами. Поза тим, працюючи над ілюстраціями, Г. Нарбут приділяв увагу дослідженню контексту, в якому писався, до прикладу, літературний текст, що, вважаємо, є характерною рисою якісної роботи над книжковим візуалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Візуальна складова паратексту літературних творів – ілюстрації, колонтитули, буквиці, фотографії, екслібриси тощо – завжди були об’єктом дискусій, обговорень та аналізу художників, літературознавців, науковців. Серед них можемо виділити Є. Гулу, Т. Кугай, О. Мазніченко, О. Недзельську, які вдало описали вплив книжкової ілюстрації на розвиток дизайну та видавничої справи [4]. Приміром, І. Олійник артикулює поняття ілюстрації як «вагомого компоненту дитячої книги, що несе важливе функціональне та смислове навантаження поряд з іншим семіотичним дискурсом – текстом» [8]. Т. Січко досліджувала питання збереження національної самоідентифікації шляхом аналізу ілюстрацій до народної казки [9]. Діяльність відомого українського митця і літератора Г. Нарбута була предметом аналізу Н. Авер’янової, О. Лагутенко, П. Нестеренка, Г. Новоженець-Гаврилів, О. Федрука, Н. Цвітуна. Так, Г. Олійник у статті «Творчість Г. Нарбута в контексті формування української мистецької освіти» презентує просвітницький вектор творчої діяльності ілюстратора крізь призму його основних графічних здобутків [7]. Дослідниці В. Зайцева, А. Буйгашева, С. Стрельцова розглядають доробок графіка у контексті загальноєвропейського культурного простору [5].

Мета статті полягає у порівняльному аналізі літературного тексту (казки Ганса Крістіана Андерсена «Соловей») і його візуальної інтерпретації (обкладинки та ілюстрації) Георгія Нарбута.

Виклад основного матеріалу. Казка є одним із ключових жанрів, представлених у кожній національній літературі. Цьому жанрі властивий оригінальний спосіб подачі історій за допомогою виразної персоносфери, незвичних ситуацій та пошуків способів вирішення дилем, що їх автори закладають у фабульну основу тексту. Перлокуційним ефектом для читача як у фольклорній, так і в літературній казці постають передусім моральні й етичні висновки. Академічний тлумачний словник української мови подає таке визначення терміна «казка»: *«Розповідний народно-поетичний або писемно-літературний твір про вигадані події, вигаданих осіб, іноді за участю фантастичних сил»* [10, с. 71]. Літературознавиця Л. Волкова наголошує, що літературна казка синтезує «елементи дійсності, вигадки та фантастики» і тому згодом у свідомості і казкарів, і читачів моделюється уявлення про літературну казку саме як про фантастичий твір [1, с. 301]. Як приклад дослідниця наводить творчість Г. К. Андерсена, який писав літературні казки, і казкові оповіді, і романтичну поезію в прозі, називаючи їх «історіями» [1, с. 301].

Акцентуючи відмінності фольклорної та літературної казки через хронотоп як жанровизначальний критерій, Н. Копистянська класифікує казки відповідно до їхньої рецептивної адресованості: 1) казки для дітей, що зберігають найбільш дієвий зв'язок із фольклорними мотивами і з казковим сюжетним хронотопом; 2) казки, що мають подвійного адресата (дітей і дорослих), оскільки можуть сприйматися і на фабульному, і на філософському рівнях; 3) казки, адресовані дорослим, у яких наявні повчально-філософські та соціально-сатиричні відгалуження [6, с. 88]. В основі жанрової пам'яті казки – створення потужних художніх образів і подальше моделювання сюжетної лінії за допомогою різноманітних вербальних засобів. Загалом художні образи можна типологізувати за різними критеріями, виокремивши образи-характери; образи-персонажі; образи-типи; образи-поняття; образи-події; образи-предмети; образи-пейзажі; образи-деталі; образи-тропи; образи-символи; образи-знаки; образи-емоції; образи-архетипи; традиційні /транзитивні / «вічні» образи тощо [11, с. 292]. Такі образи оприявнюються у казкових жанрах й у відповідний спосіб конвертуються у зображення (ілюстрацію): *«Якщо первинним у творенні смислу є вербальне, то відповідь йому – ілюстрація. Вона доповнює, розкриває нові грані, відточує значення тексту з метою творення цілісного вербально-візуального образу. У такому випадку йдеться про ілюстровану книжку: існуючий текстовий матеріал опрацьовується, осмислюється художником та обирається конкретний епізод для ілюстрації»* [8, с. 331].

Ілюстрація – креативний спосіб відображення текстової інформації і водночас особний твір. Книга матиме неабиякий успіх, якщо літератур-

ний текст й ілюстрація перебуватимуть у наративній синергії. Художники, що працюють над створенням зображень для книжок, повинні добре розуміти герменевтику задуму літературного тексту і, крім послідовного відтворення фабули, виокремлювати риси персонажів, візуалізувати їхні емоції, щоб коректно підібрати стиль, кольорову гаму та загальний пафос ілюстрацій. Серед відомих українських книжкових ілюстраторів можемо виділити К. Трутовського (1826-1893), О. Сластьона (1855-1933), І. Їжакевича (1864-1962), В. Кричевського (1873-1952), Г. Нарбута (1886-1920) та інші.

Георгій Нарбут – український графік, видавець, художник, ілюстратор, шрифтознавець, дизайнер грошових купюр, автор проєкту герба та печатки Української держави. Нарбут – неперecічна постать в українському культурному контексті, світогляд та унікальність якого формувалась ще з дитинства. Під час навчання у Глухівській гімназії юнак зацікавився каліграфією і перемалював «писані» кириличні літери із «Остромирова Євангелія». Окрім того, він займався генеалогією, літературою, історією, вивченням гербів й архівних документів. Упродовж творчої діяльности, Г. Нарбут, зокрема працював над графічними роботами, які вважаються основоположними для українського брендингу, шрифтового дизайну, книжкової ілюстрації та видавничої справи. Промовистим прикладом постає його робота над «Українською абеткою» (1917-1920 рр.) – видання, яке і донині залишається неперевершеним зразком мистецтва, завдяки високій майстерності художника, глибокому розумінню ним шрифтового мистецтва та літературної традиції.

Серед знакових робіт у доробку Нарбута варто виділити серію ілюстрацій до казки данського письменника Ганса Крістіана Андерсена (1805-1875 рр.) «Соловей» (Nattergalen, 1843). Це загальновідома транзитивна фабула, головний меседж якої полягає в усвідомленні сутності й аксіології справжнього мистецтва. У 1912 р. Г. Нарбут до цієї казки створив обкладинку, ілюстрації, зображення для буквиці та заголовка на першій сторінці. Усі художні елементи виконані у характерному для Нарбута стилі – силуетні портрети, які, переважно, є основними (центральними) композиційними образами в ілюстрації. *«Прихильний і раніше до якнайощадніших засобів художнього виразу, він (Г. Нарбут. – прим. авт.) незрівняні можливості силуетної манери, відчув красу білих постатей на м'якому збляклому тлі […], соковитих, вишуканих за обрисами чорних плям на білому (портретні силуети XVIII ст.)»* [3, с.11].

Ілюстрації не завжди є прямою й очевидною інтерпретацією тексту. Іноді художники кодують візуальне повідомлення за допомогою символів, які прямо або дотично стосуються тексту, автора, жанру,

унікальних культурних контекстів. Ілюстрування казки «Соловей» певною мірою можна назвати «оздобленням», адже Нарбут не намагався зобразити «реалістичний» хронотоп Китаю, натомість базуючись на культурі та традиціях країни, створив його більш романтизований художній образ.

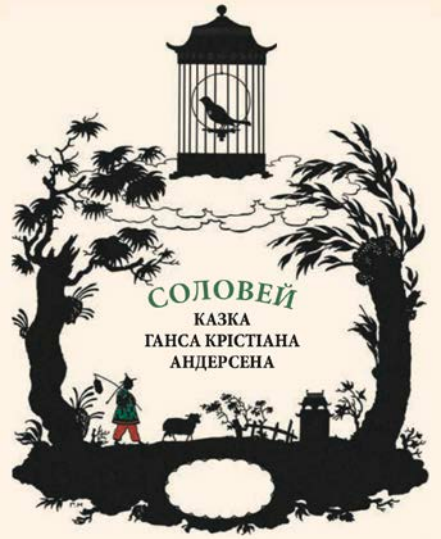

Зображення 1. Обкладинка до казки «Соловей» Ганса Крістіана Андерсена (1912-1913 рр.)

Усі створені Нарбутом ілюстрації – зразки якісної графічної роботи й талановитих умінь художника підсилювати текстову складову оригінальними образами. Для казки «Соловей» ілюстратор використовував низку спільних графічних об'єктів для кожного візуалу: однакові за формою дерева та хмари, кольорову палітру, стиль та композиційні прийоми. Зокрема кожна ілюстрація заповнює всю сторінку в особливий спосіб: дерева постають рамками для сторінки, а все, що всередині неї, відображає події сюжету казки Андерсена.

Обкладинка до казки «Соловей» Ганса Крістіана Андерсена (зобр. 1) – зразок якісної композиційної та дизайнерської роботи Г. Нарбута. Сюжет ілюстрації не підкреслює конкретний епізод казки, а оприявнює збірний образ. Це силуетна ілюстрація, наративною фокусною точкою якої можна вважати клітку із солов'єм – образ, який водночас очевидний, але й містить низку підтекстів. По-перше, птах сидить у клітці, яка за формою та будовою схожа на клітку для папуг, яких часто зображають як декоративних птахів. Це відразу дисонує з реальною природою Солов'я в казці, б *«Я не можу жити в палаці, але дозволь мені прилітати, коли я сам захочу. […] Маленька співоча пташка літає далеко навколо, скрізь: і до бідного рибалки, і під дах селянина, до всіх, хто далеко від тебе і твого двору»* [12, с. 82], але й підкреслює бажання людей володіти живою істотою заради своєї втіхи. По-друге, цей

елемент ілюстрації поданий гіперболізовано, позаяк масштабований до неприродних розмірів (якщо порівнювати, наприклад, із деревами) і розташований серед хмар у верхній частині обкладинки, що зосереджує увагу реципієнта на онтологічному підтексті.

Окремо відзначаємо «рамкову» ілюстрацію, в якій розрізняємо силуети дерев, різноманітних рослин та архітектурних споруджень: *«У* саду росли найчудовіші квіт и, і на найкращих з них висіли срібні дзвіночки; *вони дзвеніли, щоб не можна було пройти повз них, не помітивши квітів. Так усе було тонко продумано в саду імператора»* [12, с. 61]. В ілюстрації Нарбута теж «усе було тонко продумано»: дерева на ілюстрації мають різну форму листя і стовбурів, силуети трав'янистих рослин не повто-рюються. Усе це підкреслює різноманіття зразків рослинності у садах імператора.

На обкладинці Г. Нарбут акцентував єдиний кольоровий образ, який поєднує в собі узагальнені характеристики традиційного зовніш-нього вигляду в Китаї, однак чітко не вказує на конкретного персонажа твору, а радше презентує імагологію збірного етнообразу. Решта елементів на ілюстрації не мають на меті пояснити сюжет або персонажів, але ство-рюють загальну атмосферу, притаманну періоду, який описав Андерсен в казці.

Зображення 2

Зображення 2 – одна з повносторінкових ілюстрацій до казки «Соловей». За сюжетом, люди вражені красою та унікальністю співу Солов'я, тож, замість похвали володінням імператора, вони захоплюються чарівними звуками, які лунають в садах: *«Мандрівники, повернувшись додому, розповідали про нього, а вчені писали багато книжок про місто, палац і сад – і про солов'я вони теж не забували: його вони ставили найвище, а ті, хто вмів писати вірші, складали найчудовіші вірші про солов'я в лісі над глибоким морем»* [12, с. 62]. Імператор зацікавився

описаним на сторінках книжок і наказав своєму камергеру знайти і принести пташку до палацу. Сюжет ілюстрації, власне, побудований на епізоді з пошуків Солов'я, які здійснювали камергер та маленька дівчинка-куховарка: *«Нарешті зустріли вони на кухні бідну маленьку дівчинку. Вона сказала: – О Боже!.. Я добре знаю солов'я! О! Як він уміє співати! […] – Маленька куховарочко! – сказав камергер. – Я дам тобі постійне місце на кухні і дозволю дивитися, як імператор обідає, якщо ти проведеш нас до солов'я... […] І ось вони вирушили до лісу, де завжди співав соловей, і півдвору пішло за ними»* [12, с. 64-66].

Нарбут візуалізував цей епізод, дотримуючись загальної стилістики оформлення казки – силуетні об'єкти (дерева, архітектура, постать дівчинки-куховарки) у поєднанні з яскравим акцентним зображенням камергера. Характерні і його зовнішній вигляд, і статура, і пишний одяг персонажа, адже *«камергер був такий поважний»*. Художник використав поєднання жовтого (ханьфу, прикрашене патерном із чорних квітів) червоного (візерунки на одязі, головний убір) і зеленого (парасоля) королів. Зазначимо, що для решти ілюстрацій в казці «Соловей» Георгій Нарбут використовував саме ці контрастні кольори, адже в китайській культурі вони мають символічне значення. Так, Гао Цзін зауважує, що синьо-зелений колір означає Весну та Схід, червоний – Літо та Південь, чорний – Зиму та Північ, білий – осінь та Захід, а жовтий колір означає Центр – колір землі [2].

Показовим видається й мініатюрне зображення Солов'я на цій ілюстрації. Можемо припустити, що графік спеціально використав такий прийом (літота) як спосіб активної взаємодії з казкою – пошуки читачами птаха разом із персонажами, що перетворює процес читання на специфічний квест.

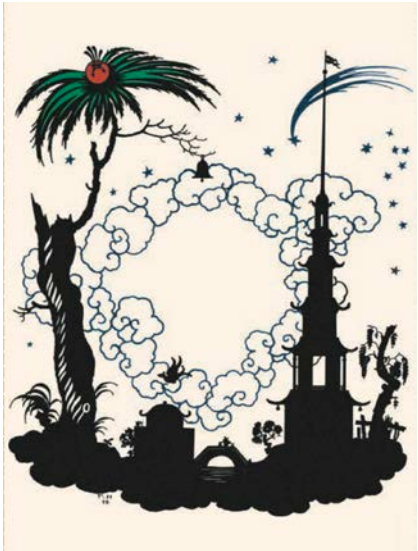

Зображення 3

Третя повносторінкова ілюстрація (зобр. 3) відрізняється від решти за сюжетом – тут не наратуються події, не зображено персонажів чи дії, які вони виконують. Натомість бачимо силуетний пейзаж-витинанку. Г. Нарбут, поза своєї діяльністю художника, займався також дослідженнями світових культур – черпав натхнення зі зразків українського бароко, культур близького Сходу та класичних європейських мотивів. Тож, вважаємо, що рішення використовувати для ілюстрування казки «Соловей» імітацію витинанки було свідомим апелюванням до мистецтва Китаю.

На зображенні бачимо високий палац Імператора – найвища точка сягає вище хмар – цим Нарбут хотів підкреслити величність та статус. Навколо – пишні сади та спокійна ніч. На тлі хмар виділяється силует птаха, можливо, Солов'я. У тексті казки читаємо: *«[…] Він мусив лишитися при дворі. Він мав власну клітку і право вилітати двічі вдень і один раз уночі»* [12, с. 68-70]. Наведена цитата підтверджує цю думку, але, якщо читати продовження, то ілюстрація видається неповною, такою, що пролонгує у свідомості реципієнта його горизонт очікування: *«[…] Разом з цим він одержав дванадцять слуг, які тримали шовкову стьожку, міцно прив'язану до його ноги. Через те він не мав ніякої втіхи від таких прогулянок»* [12, с. 70]. Нарбут не зобразив ні слуг, ні шовкову стьожку на ілюстрації. Отже, він не подає приймачеві «готову» візуалізацію, а активізує його співтворчу реакцію, вибудовуючи діалог із текстом.

Зображення 4

Заключна ілюстрація Г. Нарбута в казці «Соловей» (зобр. 4) виріз-няється з-поміж інших. По-перше, помітна різниця у кількості кольорів та їх відтінків. Однак Нарбут дотримується загальної стилістики й

використовує вище описану нами палітру. Кількість кольорових елементів можна пояснити кульмінаційною динамічністю уривка казки, якому відповідає ілюстрація та емоційне напруження, змодельовано у претексті Г. К. Андерсена. По-друге, ілюстрація деталізована настільки, що фактично кожен її елемент достеменно візуалізує текст. Так, на зображенні ідентифікуємо постать хворого Імператора: *«Холодний і блідий лежав імператор у своєму великому розкішному ліжку. Весь двір думав, що він уже мертвий, і кожен поспішав привітати нового імператора. […] Але імператор ще не помер, хоча й лежав нерухомий і мертвотно-блідий у своєму розкішному ліжку з довгими оксамитовими завісами і важкими золотими китицями»* [12, с. 76-78]. У нього на грудях сидить Смерть (алегоричний образ) – скелет із «атрибутами» влади: корона, прапор та меч. *«Бідний імператор ледве міг дихати, йому здавалося, ніби хтось сидів на його грудях. Він розплющив очі і побачив, що це – Смерть. Вона вдягла на себе золоту корону і в одній руці тримала імператорську золоту шаблю, а в другій – його пишний прапор. А навколо зі складок великих оксамитових завіс визирали дивні голови – одні потворні, інші милі і ласкаві»* [12, с. 78].

Справа на гілці зображений Соловей. Відповідно до інших імагологічних одиниць, Нарбут зобразив його применшено, майже непомітно, хоча, за сюжетом казки, саме птаха рятує Імператора від Смерті. Цей дисонанс, на нашу думку, створений зумисне, щоб підкреслити металогію авторського задуму, силу добра та мудрості Солов'я, перед талантом якого безвладна навіть Смерть: *«Він почув про біду імператора і прилетів сюди, щоб своїми співами пробудити надії, втішити його. І що більше він співав, то дедалі більше блідли привиди, кров текла швидше й швидше в ослаблому тілі імператора, і навіть сама Смерть заслухалась і сказала:/ – Співай ще, соловейку, співай! / – А ти віддаси мені за це розкішну золоту шаблю? Віддаси мені свій прапор? Віддаси імператорську корону?/ І Смерть віддавала кожен скарб за одну пісню, а соловей усе співав та співав!»* [12, с. 80].

Висновки. Отже, аналіз візуальної інтерпретації Г. Нарбута казки Г. К. Андерсена «Соловей» засвідчує синергію літературного та живописного наративів, що полягає не лише у послідовному відтворенні фабули через ілюстрацію, не лише у креативному зображенні персонажів чи у вдалій міжмистецькій «конвертації» металогічних образів. У даному разі голос автора та оптичний фокус ілюстратора постають у суголоссі. Проте не створюють «конфлікт інтерпретацій», а навпаки, активізують співтворчість реципієнта у процесі декодування ним герменевтики авторського задуму. Перспективою наших подальших розвідок є вивчення аналогічної наративної синергії в інших ілюстраціях Г. Нарбута.

Література:

1. Волкова Л. Літературна казка. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці : Золоті литаври, 2001. С. 301.
2. Гао Цзін. Символіка кольорів у китайській мові та культурі : збірник тез доповідей ІІ Міжнародної курсантсько-студентської наукової конференції «Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення). Львів : ЛДУ БЖД, 2013. С. 135–137.
3. Георгій Нарбут : альбом / авт.-упоряд. П. О. Білецький. Київ: Мистецтво, 1983. 118 с. : іл., репрод.
4. Гула Є., Кугай Т., Мазніченко О., Недзельська О. Ілюстрації казок у сучасному дизайні. The 5th International scientific and practical conference «European scientific discussions» (March 28-30, 2021) Potere della ragione Editore, Rome, Italy. 2021. 683 p.
5. Зайцева В., Буйгашева А., Стрельцова С. Образотворча своєрідність української книжкової графіки XX століття в загальноєвропейському культурному просторі. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. 40. Т. 2. С. 4–10.
6. Копистянська Н. Відмінність у хронотопі фольклорної і літературної казки. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства. Львів : ПАІС, 2005. С. 87–92.
7. Олійник Г. Творчість Г. Нарбута в контексті формування української мистецької освіти. Актуальні проблеми формування естетичної культури учнівської та студентської молоді в закладах освіти України. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кривий Ріг, 27 квітня 2023 р. Кривий Ріг: КДПУ. 2023. С. 63–66.
8. Олійник І. Ілюстрація як переклад: компаративний аналіз літературної казки. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Літературознавство. 2013. Вип. 37. С. 328–339.
9. Січко Т. Збереження етнокоду українця засобами народної казки та ілюстрацій до неї. Нові технології навчання. №95, 2021. С.194-204. URL: http://journal.org.ua/index.php/ntn/article/view/220
10. Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973.
11. Тичініна А., Наместюк С. Інтерпретація художнього образу: аспекти поетики і методики. Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)» : журнал. Київ : Видавнича група «Наукові перспективи» 2023. № 7(13). С. 287-299.
12. Українська абетка та казки в ілюстраціях Георгія Нарбута. Художник-оформлювач Є. В. Вдовиченко. Харків: Фоліо, 2019. 102 с.: іл.

References:

1. Volkova L. (2001). Literaturna kazka [Literary Fairy Tale]. Leksykon zahalnoho ta porivnialnoho literaturoznavstva – *Lexicon of General and Comparative Literary Studies,* 301. [in Ukrainian].
2. Gao Jing (2013). Symvolika koloriv u kytaiskii movi ta kulturi [Symbolism of Colors in Chinese Language and Culture]. Collection of Abstracts from *II Mizhnarodnoi kursantsko-studentskoi naukovoi konferentsii «Kultura yak fenomen liudskoho dukhu (bahatohrannist i naukove osmyslennia) – The 2nd International Cadet-Student Scientific Conference 'Culture as a Phenomenon of the Human Spirit (Multifacetedness and Scientific Understanding)*. 135–137. Lviv: LDU BZhD. [in Ukrainian].
3. Heorhii Narbut [Heorhiy Narbut]: Album / Author-compiler P. O. Biletsky (1983). 113, ill., repr. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].

4. Hula Ye., Kugai T., Maznichenko O., & Nedzelska O. (2021). Iliustratsii kazok u suchasnomu dyzaini [Illustrations of Fairy Tales in Modern Design]. *The 5th International Scientific and Practical Conference 'European Scientific Discussions' (March 28-30, 2021).* 683. Potere della Ragione Editore, Rome, Italy [in Ukrainian].

5. Zaitseva V., Buigasheva A., & Streltsova S. (2021). Obrazotvorcha svoieridnist ukrainskoi knyzhkovoi hrafiky XX stolittia v zahalnoievropeiskomu kulturnomu prostori [The Artistic Uniqueness of Ukrainian Book Graphics of the 20th Century in the Pan-European Cultural Space]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Actual Problems of the Humanities.* Issue 40. (Vol. 2), 4–10 [in Ukrainian].

6. Kopystyanska N. (2005). Vidminnist u khronotopi folklornoi i literaturnoi kazky [The Difference in the Chronotope of Folklore and Literary Fairy Tales]. *Zhanr, zhanrova systema u prostori literaturoznavstva – Genre, Genre System in the Space of Literary Studies*. 87–92. Lviv: PAIS [in Ukrainian].

7. Oliynyk H. (2023). Tvorchist H. Narbuta v konteksti formuvannia ukrainskoi mystetskoi osvity [The Work of H. Narbut in the Context of Formation of Ukrainian Art Education]. *Aktualni problemy formuvannia estetychnoi kultury uchnivskoi ta studentskoi molodi v zakladakh osvity Ukrainy – Current Issues in Forming Aesthetic Culture of School and University Students in Educational Institutions of Ukraine.* Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. 87–92. Kryvyi Rih: KDPU [in Ukrainian].

8. Oliynyk I. (2013). Iliustratsiia yak pereklad: komparatyvnyi analiz literaturnoi kazky [Illustration as Translation: Comparative Analysis of Literary Fairy Tales]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. V. Hnatiuka – Scientific Notes of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.* Series: Literary Studies. Issue 37. 328–339 [in Ukrainian].

9. Sichko T. (2021). Zberezhennia etnokodu ukraintsia zasobamy narodnoi kazky ta iliustratsii do nei [Preservation of the Ukrainian Ethnocode through Folk Tales and Illustrations]. Novi tekhnolohii navchannia – New Learning Technologies. No. 95. Retrieved from http://journal.org.ua/index.php/ntn/article/view/220 [in Ukrainian].

10. Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian Language]: In 11 Volumes (1973). Volume 4 [in Ukrainian].

11. Tychinina A., & Namestyuk S. (2023). Interpretatsiia khudozhnoho obrazu: aspekty poetyky i metodyky [Interpretation of the Artistic Image: Aspects of Poetics and Methodology]. *Visnyk nauky ta osvity (Seriia «Filolohiia», Seriia «Pedahohika», Seriia «Sotsiolohiia», Seriia «Kultura i mystetstvo», Seriia «Istoriia ta arkheolohiia») – Bulletin of Science and Education (Series 'Philology', 'Pedagogy', 'Sociology', 'Culture and Art', 'History and Archaeology')*: Journal. No. 7(13). 287–299. Kyiv: Publishing Group 'Scientific Perspectives' [in Ukrainian].

12. Ukrainska abetka ta kazky v iliustratsiiakh Heorhiia Narbuta [Ukrainian Alphabet and Fairy Tales in Illustrations by Georgiy Narbut] (2019). Art designer Ye. V. Vdovychenko. 102, ill. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].

Журнал

«Вісник науки та освіти»

(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)

Випуск № 6(24) 2024

Формат 60х90/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 8,2.

Видавець:
Громадська наукова організація
«Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»
Свідоцтво серія ДК №4957 від 18.08.2015 р.,
Андріївський узвіз, буд.11, оф 68, м. Київ, 04070.